

Památník pálení knih, Berlín, Bebelplatz

projekt Memory Walk, Dům Anne Frankové

„Vím, že na tomhle náměstí došlo k pálení knih. Pokud má tohle být prázdná knihovna, možná to souvisí.“

„10. května 1933 o půlnoci zorganizovali němečtí studenti, kteří sdíleli Hitlerovy myšlenky ve věci očisty německého jazyka a literatury, na bývalém Opernplatz v Berlíně rozsáhlé pálení knih. V plamenech tehdy shořelo přes 20 000 svazků, zničena byla díla tzv. „neněmeckých“ spisovatelů, básníků a vědců. Byla mezi nimi díla Karla Marxe, Sigmunda Freuda, Helen Kellerové, Bertolta Brechta a Ernesta Hemingwaye. Jedním z autorů, jehož spisy pohltily plameny, byl Heinrich Heine, který o více než sto let dříve napsal tato slova:

„Kdekoli pálí knihy, budou nakonec upalovat i lidi.“ (Heinrich Heine, 1820)

Pálení knih v Berlíně a v jiných německých městech vzbudilo pohoršení v USA. Tisíce lidí se vydaly na protestní pochod ulicemi New Yorku. Americká spisovatelka Helen Kellerová napsala německým studentům otevřený dopis:

„Jestli si myslíte, že můžete zabít myšlenky, nenaučila vás historie zhola nic (...) Můžete spálit mé knihy a knihy největších duchů Evropy, ale myšlenky v nich obsažené již prosáklý milionem kanálů a budou i nadále bystřit mysl dalších a dalších.“ (Helen Kellerová, 1933)

V roce 1995 vytvořil izraelský umělec Micha Ullman památník, který má připomínat tuto předehtu holocaustu. Památník má podobu knihovny umístěné pod úrovní povrchu a dostatečně velké, aby se do ní vešlo 20 000 knih. Jde o podzemní prostor o rozměrech 5 x 5 x 5, do něhož je vidět proskleným otvorem. Je nenápadný a člověk jej snadno přehlédne, ale vyzývá nás k zamyšlení nad minulostí a námi samými, aby se historie již neopakovala.

„Co si myslíš o tomto památníku?“

– Každá epocha má odpovídající druh památníku. To znamená, že i naše doba.

– Podle mne je to skvělý způsob, jak to připomenout. Myslím, že prázdné poličky jsou super nápad. Zdá se mi, že to vyjadřuje ztracené místo v dějinách, nebo ne?

– Myslím, že je to opravdu symbolické. Mám pocit, že tě to fakt přiměje zamyslet se trochu víc než něco, co máš možná tak nějak víc před sebou.

– Lidi možná vidí prázdné regály, ale netuší, co to má znamenat. Proto si myslím, že je k tomu třeba dát nějakou popisku.

„Je památník tím správným způsobem, jak si vzít poučení z historie?“

– Nepřipadá mi, že by se lidi nějak moc zajímali o památníky.

– Myslím si, že lidi opravdu něco chápou, když je to úplně jasně vidět, když si můžou představit, co se fakt stalo. Proto si myslím, že ve školách by se měli snažit navštěvovat historická místa.

– Památníky mají v životě své důležité místo, ale zdá se mi, že tady v Německu a v Berlíně to s nimi trošku přehánějí. Myslím, že smyslem památníků je ukázat něco z minulosti, co je užitečné a o čem mají budoucí generace vědět, protože si z toho vždycky lze vzít nějaké poučení. Ale když se zaseknete v minulosti, pak se podle mě něco ubírá špatným směrem.

– Víte, je důležité, aby byla historie, ať byla dobrá nebo špatná, zdokumentována a aby se na ni vzpomínalo, ať už v dobrém, nebo ve zlém, a aby všichni chápali, že se tím chce ukázat, co nedělat.

Dokonce i dnes se pálí knihy, a to kvůli extrémním náboženským nebo politickým ideologiím zaslepeným názorům na svět. V roce 2002 se pálily knihy J.K. Rowlingové v USA, v Moskvě a v Mexiku, protože se například tvrdilo, že Harry Potter je Antikrist. V roce 2006 spálili neonacisté v německém městečku Pretzien deník Anne Frankové, protože knihu považovali za snůšku lží. V roce 2011 uspořádal reverend Terry Jones na Floridě pálení koránu, což způsobilo pouliční bouře v Afghánistánu, které stály život osm zahraničních pracovníků OSN.

„Co si myslíte o těchto nedávných případech pálení knih?“

– Podle mě je to šokující a myslím, že je příšerné, že někdo něco takového může udělat. Jsou tak zaslepení!

– Myslím, že je to všechno stejně hrozné, je jedno, či knihy tam pálí; myslím, že to každý vnímá jako parodii, dělat něco takového kvůli rase, náboženství, přesvědčení, čemukoli ...

– Ano, žádná vláda nemá právo upírat někomu jeho víru nebo způsob myšlení. To prostě není správné.

– Ignorance je prostě ignorance, víte, nikomu to fakticky neprospěje. Pálení knih je už docela síla, si myslím. Můžeš s něčím nesouhlasit – třeba nemusel souhlasit s koránem. Ale určitě bys ho neměl pálit. To je proti zdravému rozumu.

– Chybami se člověk učí. Hlavně pokud jde o národní socialismus. Bylo to dlouho tabu, ale dneska už tomu tak není. Učíš se z chyb z minulosti – něco jako pálení knih už je dnes v Německu nepředstavitelné.

„Opravdu je to nepředstavitelné?“

Zvláštní poděkování patří společnosti Chronos Media GmbH

Film autorů Lorenze Huteggera, Kathrin Phamové, Tamary Messerové, Sassana Esmailzadeha, Samiho Yazicilaroglu